

Zbigniew Marcin Kowalewski: Folkens vår när Europa

[Ur International Viewpoint, 26 mars 2014. Zbigniew Kowalewski var 1980-1981 medlem i polska Solidaritets regionala ledning i Lodz. Han var delegat vid Solidaritets första kongress och deltog i utarbetandet av det program som antogs då. När undantagstillstånd utfärdades i Polen 1981 befann han sig i Paris på inbjudan av franska fackföreningsaktivister. Han hjälpte till att redigera Fjärde internationalens polskspråkiga tidskrift Inprekor, som mellan 1981 och 1990 spreds illegalt i Polen. Han har skrivit boken Rendez-nous nos usines!, (Ge oss tillbaka våra fabriker!), Paris: La Brèche, 1985. För närvarande arbetar han som redaktör för den fackliga veckotidningen Nowy Tygodnik Popularny och den teoretiska tidskriften Rewolucja. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Den arabiska våren anlände på vintern 2010, nära Europa: i länderna på andra sidan Medelhavet. Fyra år senare ser vi att folkens vår inte bara är ett arabiskt fenomen. Den har också brutit ut i Europa, om än ännu så länge i EU:s yttersta periferi. Vi har nog inte insett i vilken omfattning den kapitalistiska integreringen i Europa bidrog till den explosiva ansamlingen av spänningar i dess närbelägna men utomeuropeiska periferi. Det är ännu mer sant i den närmare belägna europeiska periferin, som i Ukraina. Denna gång var bandet direkt, och klart synligt: konflikten bröt först ut kring frågan om att ansluta sig till EU. Det var den första paroll som började samla folkmassorna, som gav upphov till en social massrörelse och ledde till enorma omvälvningar inklusive hot om krig. Inte ett inbördeskrig som i Libyen eller Syrien – även om det var vad Ryssland och alla de propagandanätverk som är knutet till det över hela världen förväntade sig och hetsade om – utan ett internationellt krig.

En folkens vår är alltid överraskande. Ibland äger den rum i ett land helt oväntat, som en åskknall från en klar himmel. Men efter händelsen visar det sig att det inte alls är någon överraskning varför den har ägt rum just där och ingen annanstans. Samma sak gäller nu. På den politiska världskartan är Ukraina en jättelik historisk anomali, en avvikelse i förhållande till ett visst mycket betecknande ”typfall”, åtminstone i världsskala. Det efter Ryssland till ytan största landet i Europa, och ett av de största i frågan om befolkning, har varit självständigt i knappt 23 år. Och det på en kontinent där ”typfallet” sedan länge utgörs av nationalstater för alla de stora länderna, även de som är mycket mindre än den ukrainska nationen. De historiska avvikelserna har skapat de mest varierande motsättningar, som lättare än på andra ställen förvandlas till krutdurkar.

Tyngden av ett långvarigt förtryck

Ukraina bär på en enorm börda av flera seklers förtryck, i huvudsak polskt och ryskt. Efter flera års intensiv positiv diskriminering i Sovjetukraina, känd som ukrainisering, innebar uppkomsten av den stalinistiska regimen (bakom vilken den ryska imperialismen dolde sig) en återgång till en politik av russifiering. Intelligentsian massakrerades och flera miljoner bönder, det vill säga grunden till den nationella identiteten, gick under av svält. Efter Andra världskriget påverkade russifieringen alla ukrainska länder, som då hade återförenats, även om det i västra Ukraina, som tidigare befunnit sig under det polska koloniala oket, fram till mitten av 1950-talet levde kvar ett starkt sovjetfientligt motstånd. Bortsett från Petro Sjelests regeringsperiod (1963-1972) fortgick russifieringen praktiskt taget fram till Sovjetunionens fall. Strax innan Ukrainas självständighetsförklaring skrev jag i tidskriften *Nouvelle Europe*, som ges ut av Europaparlamentet: ”det som gör den ukrainska processen så sårbar är att Ukraina, såsom varande en nation utan en stat som har varit utsatt för ett långvarigt förtryck, ännu inte har fullbordat sin nationella gestaltning.”¹ Och det är fortfarande fallet. Knappt två decenniers existens som stat är en alltför kort tid för att övervinna det arv som detta förtryck har

1 Z M Kowalewski, ”L'Ukraine entre la Russie soviétique et l'Europe orientale”, *Nouvelle Europe*, nr 3 1990, s 5.

lämnat efter sig i det ukrainska samhället.

Härav kommer de stora olikheterna i massornas uppror – det andra efter den ”orange revolutionen” – i landets olika regioner. Upproret riktade sig mot en regim vars största eftertrupp finns i östra delen av landet, och det har spridit sig i väst och de centrala delarna, som var vagga för självständighetsrörelserna efter Första världskriget. Därav följer också en paradoxal motsättning mellan denna historiskt mycket försenade nationella rörelse, som strävar efter att befästa en självständig stat, och dess önskan att ansluta sig till EU, som – genom att vara ett verktyg för den kapitalistiska globaliseringen – försvagar de nationella staterna och begränsar deras suveränitet.

Att konstatera denna motsättning betyder inte alls att hålla med de som åtnjuter de privilegier som det innebär att vara medlem i den välmående och utvalda fästningen Europa, och som råder Ukraina att hålla sig bort från den. Det är ett bevis på de privilegierades chauvinism. Tillgången till EU:s arbetsmarknad har räddat miljontals polacker från fattigdom och svält, och många ukrainare känner mycket väl till detta. I EU:s länder är det vänsterns plikt att solidariser sig med de uteslutna folken i öst och syd. Argumentet att social katastrofala nyliberala reformer väntar dem i EU är helt felaktigt. De kommer inte att kunna undvika dem genom att stanna utanför, och de kommer dessutom att drabbas ännu hårdare genom att inte kunna åtnjuta de fördelar som det innebär att vara integrerad i Europa. Inom EU kommer de tvärtom att ha möjlighet att göra motstånd mot de nyliberala kapitalistiska omvandlingarna tillsammans med andra folk. Det är inte att nonchalera oron hos alla de, vilka det finns många av också i Ukraina, som med rätta fruktar att medlemskap i en frihandelszon i EU kommer att få dramatiska konsekvenser för deras arbeten och levnadsstandard. Men nationernas rätt till självbestämmande betyder också att försvara Ukrainas demokratiska rätt att ansluta sig till EU.

En demokratisk massrörelse

Lika paradoxal är en annan motsättning hos det senaste massupproret i Ukraina. Till sin innersta natur är det en demokratisk rörelse mot en regim som representerar intressena hos östra Ukrainas mäktiga, för valfusk välkända oligarki, en auktoritär regim som kännetecknas av korruption och för att den skövlar landets välstånd. Denna rörelse utvidgades och uppvisade stor energi och utomordentlig beslutsamhet när det fogliga parlamentet den 16 januari röstade för radikala inskränkningar av de demokratiska friheterna. Under hela upproret upprätthöll den ett mycket tydligt oberoende mot de viktigaste oppositionspartierna, som den ansåg vara misskrediterade.

De massor som samlades på Maidan i Kiev erkände aldrig den märkliga trion av skrävlare som sin ledning. Det är de sistnämnda som har upphöjt sig själv till ledare, och det är i denna egenskap som de energiskt hyllades av EU:s politiska elit och internationella media. De ledde inte rörelsen någonsans, de skulle bara ha lett den till nederlag. De utlovade vaga ”åtgärder som denna gång definitivt kommer att bli effektiva”, som till exempel parlamentsomröstningar som skulle begränsa presidentens makt. Allt detta gjorde de för att hålla kvar rörelsen i ett tillstånd av inaktivitet, eller åtminstone sätta munkavle på den, så att Janukovyjtj skulle bli kvar vid makten. Utan framgång. Massorna på Maidan följde dem inte, och flera gånger hånades och häcklades de. Det som dominerade på Maidan var självorganisering och en absolut vilja att kämpa till seger och störta regimen.

För inte så länge sedan var den globala rättviserörelsens och många massprotesters mardröm i Europa de kampgrupper som agerade utan deras tillåtelse, utan någon demokratisk kontroll men å dessa rörelsers vägnar. Oavsett vilken fana de agerade under, så återskapade de i sin praktik omedvetet yttersta högerens ideologier som aktivt stödjer våld. Det är inte överraskande att de var helt öppna för provokationer som ledde till polisförtryck mot massrörelserna eller gav staten en bra förevändning för att undertrycka dem. Inför polisens ytterst brutala angrepp var Maidan i desperat behov av självförsvarsstyrkor. Men det var alltför svagt organiserat och konsoliderat för att kunna påtvinga kamporganisationerna sin suveräna makt, och på så sätt undvika att det uppstod miliser

som det inte gick att kontrollera. Resultatet av denna svaghet blev att det kring de strategiska barrikaderna på Hrutjevskijgatan nära Maidan uppträdde väpnade styrkor som dominerades av en koalition av yttersta högerns kommandotrupper, Pravyj Sektor [Högersektorn].

Denna koalition omges av ett antal märkliga uppgifter, och dess löslighet ledde till provokationer. Exempelvis det fullständigt häpnadsväckande faktum att Dmitro Jarosj, Pravyj Sektors högste befälhavare, på torsdagen den 20 februari, medan blodet flöt på Maidan, i hemlighet träffade Janukovyjtj, vilket journalister upptäckte efter den sistnämndas fall, Vad talade de om? Jarosj sa: ”Det gällde överenskommelsen, den som sedan skrevs under. Jag vägrade skriva under. Jag sa till honom att vi inte var några marionetter. Och Viktor Fedorovyjtj, dra tillbaka armén eller så kommer det att bli ett gerillakrig i hela Ukraina. Det handlade om att säga att vi inte skulle ge oss, vi tänkte inte lägga ner vapnen, vi skulle hålla ut ända till slutet...”² Vi vet ingenting om detta förvånansvärda möte men det är ett bombnedslag – kanske en tidsinställd bomb.

En paradoxal allians

Den mycket viktiga roll som denna ultranationalistiska grupp spelade under striderna med polisen kastar en brunfärgad skugga över Maidan. Precis som att det radikalt högernationella partiet Svobodas ledare fanns med bland de tre skrävare som nämndes ovan. Den ryska propagandan försökte utnyttja denna skugga för att misskreditera Maidan som en fascistisk eller nynazistisk rörelse.³ I så hög grad att 40 ukrainska och utländska historiker som specialiserat sig på den ukrainska nationalismen ansåg det nödvändigt att reagera. Maidan, sa de, ”är en frigörande och inte en extremistisk massaktion av civil olydnad”. Medvetna om de risker som yttersta högerns deltagande innebär för Maidan, uppmanade de världens media att inte antyda att den sistnämnda ”infiltreras, drivs eller har tagits över av radikala etnocentriska fanatiska extremistgrupper”, och bad dem att ta hänsyn till det faktum att sådana påståenden ger den ryska imperialismen vatten på sin kvarn, och den ryska imperialismen ”är ett mycket mer allvarligt hot mot social rättvisa, minoritetsrättigheter och politisk jämlikhet än alla ukrainska etnocentrister sammantagna.”⁴

Det är ett faktum att Maidan var scenen för en häpnadsväckande allians mellan en demokratisk massrörelse och miliser från yttersta högern. Det är dess andra stora motsättning. För rörelsen är det en dödlig fara. Men historien vaccinerar aldrig stora massrörelser mot den sortens faror. Till och med rörelser som byggts upp utifrån klasständpunkter, för att inte tala om de som inte har gjort det – som den i Ukraina – lär sig i grund och botten från sina egna mödosamt hopsamlade erfarenheter.

I ett folk som är utsatt för imperialistiskt förtryck, påtryckningar eller angrepp och fortfarande inte kan lösa den nationella frågan, är sådana paradoxala kombinationer, som den allians som nämns ovan, i grund och botten oundvikliga. Orsakerna till det förklarade Mykola Chvylovy – kommunist, författare och ledare för Fria akademien för proletär litteratur – som 1933, praktiskt taget samtidigt som de ukrainska kommunisternas historiska ledare, Nikolaj Skrypnyk, begick självmord i protest mot den massaker som Stalin gjorde sig skyldig till mot hans folk. Några år tidigare skrev Chvylovy dessa betydelsefulla ord: ”När (som det redan har skrivits flera gånger) ett folk under århundraden uppvisar en vilja att inrätta sin organism som en statlig enhet, då innebär alla försök att på ett eller annat sätt hindra detta naturliga förlopp att formeringen av klassens styrkor hålls tillbaka, och å andra sidan införs ett element av kaos i den världshistoriska utvecklingen. Att med hjälp av steril pseudomarxism förneka strävandena efter självständighet, innebär att man inte inser att Ukraina kommer att vara ett område för kontrarevolutionära aktioner så länge det inte genomgår det

2 R Malko, ”Dmytro Yaroch: Moïa zoustritch iz Ianoukovytchem spravdi boula”, *Oukraïns 'kyi Tyzhden*, nr 9 (329), 2014, s 12.

3 Anton Sjechovtsovs blogg är oundgänglig för att förstå ultranationalismen i Ukraina. Se även A Umland, red, ”Post-Soviet Ukrainian Right-Wing Extremism”, *Russian Politics and Law*, vol 51, nr 5, 2013.

4 A Umland m fl, ”*Kiev's Euromaidan is a Liberationist and not Extremist Mass Action of Civic Obedience*”.

naturliga stadium som Västeuropa genomgick när nationalstaterna bildades.”⁵

Det är mycket svårt att genomgå detta stadium när den angränsande stormakten inte vill släppa greppet om sin tidigare besittning och hotar den med krig och annekteringar, och när nyliberalernas och de radikala högernationalisternas nya regering, som inte är mindre antifolklig än sin föregångare, skapar sig en ny oligarkisk bas och är beredd att underkasta landet en rovgirig kapitalistisk globalisering. En sak är säker. Denna nya aktuella folkliga vår har med hjälp av lång kamp och svåra uppoffringar sopat undan ännu en regim. För första gången har det skett i Europa. Det är en betydande händelse.

5 M Chvylovy, ”The Cultural Renaissance in Ukraine: Polemical Pamphlets, 1925-1926”, Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, 1986, s 227.